

Nr 156.

Av herr **Sterne**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i gällande bestämmelser rörande kristendomsundervisningen i folkskolan.

Religionsfrihet är principiellt tillerkänd varje svensk medborgare, men trots detta utövas i vårt land i mycket stor utsträckning ett samvetstvång, som kännes tyngre och mera förödmjukande i den mån den allmänna kulturnivån höjes. Från alla håll ha höjts klagomål mot skolornas kristendomsundervisning. För den ene är denna undervisning inte nog bibeltrogen, för den andre kommer den i strid med förnuftets och vetenskapens vittnesbörd; en spårar förflackande »modernism», en annan dödande bokstavstråldom och dogmtro o. s. v. I ett fall tyckas alla de klagande vara ense: däri, att föräldrarnas samvetsfrihet kränkes genom den nuvarande kristendomsundervisningen. Och här i landet skulle ju ingen ha rätt »att någons samvete tvinga eller tvinga låta».

Enda sättet att nå den fulla samvets- och religionsfriheten torde vara att gå de vägar, som anvisats dels av andra kammaren genom dess beslut av den 8 maj 1909, då den med 115 röster mot 98 biföll väckt motion (nr 217), vari hemställdes om skrivelse med anhållan, att »det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig utredning, om och på vad sätt det nuvarande sambandet mellan kyrkan och staten lämpligen må varda upplöst samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill denna utredning må giva anledning», dels av herr Knut Kjellberg i hans motion i andra kammaren nr 291 vid 1911 års riksdag, i vilken han vill ersätta den nuvarande kristendomsundervisningen med en objektiv historisk undervisning i religionskunskap.

Den stora majoriteten i andra kammaren mot herr Kjellbergs motion tyder emellertid på att betänkligheterna ännu äro för stora för

att man på den vägen skall komma fram till religions- och samvetsfrihet inom den närmaste framtiden. Men en annan väg torde finnas, som, om den inte för till full religionsfrihet, dock undanröjer de svåraste missförhållandena för närvarande.

Under debatten om herr Kjellbergs motion betonade herr Fridtjuf Berg, liksom biskop von Schéele, nödvändigheten av att i skolan meddelades undervisning i *kristendom*, inte i kristendomskunskap eller religionskunskap. Nu torde man väl nödgas medgiva, att kristendom och svenska kyrkans lära inte äro alldeles synonyma begrepp, och för statsmakterna torde det ovedersägligen vara av större betydelse att — om möjligt — få till stånd en kristendomsundervisning, som inte kränker någons samvetsfrihet, än att få meddelat en undervisning i svenska kyrkans lära, om vilken för närvarande tyckes råda den allra största meningsskiljaktighet till och med bland kyrkans tjänare. Så länge kristendomsundervisningen i skolan sysslar med kyrkans dogmer, kommer den aldrig att ens kunna tillfredsställa alla de olika riktningarna inom statskyrkan själv, än mindre de utanför stående.

Resultaten av den kristendomsundervisning, särskilt i barnskolorna, som avsett att ge inblick i den »rätta» kristliga »trosläran», ha dock varit allt annat än uppmuntrande. Synnerligt beaktansvärt är det uttalande av rektor L. M. Wærn, som citeras i herr Kjellbergs ovan nämnda motion: »Kristendomskunskapen intager hos oss en högt privilegierad ställning såsom läroämne. Den möter de unga från första stunden de inträda i skolan och ledsagar dem genom alla dess klasser; den fullföljes därefter med största intensitet i konfirmationsskolan. I folkskolan och folkskollärareseminarierna är kristendomskunskapen det stora dominerande huvudämnet, och i överensstämmelse med gällande föreskrifter ägna de skolvårdande myndigheterna detta ämne en särskild omsorg och tillsyn. Det oaktat bliva resultaten av kristendomsundervisningen icke blott otillfredsställande, utan fastmer sådana, att man kan ha skäl ifrågasätta, om ej hela det intensiva arbetet är förspilld möda. Hur är det möjligt, att vårt folk inom stora lager ännu kan vara så rått, så vilt, så fullständigt oberört av allt vad kristlig anda heter, då det i flera århundraden varit föremål för kyrkans uppfostran, och då vi nu redan i 60 år hava haft en obligatorisk folkundervisning, inom vilken den kristna religionsläran spelar huvudrollen? Var ligger felet? Det är en fråga, som med all rätt må riktas till målsmännen för den anstalt, som är satt att vara en vårdare av folkets högsta livsintressen.» Under debatten påpekades visserligen, att kristendomsundervisningen inte var grunden till denna råhet, ett tämligen

onödigt försvar, då något sådant aldrig påståtts. Vad som påstås är, att det intensiva arbetet tycks vara förspilld möda, och att det således torde finnas något fel i kyrkans och skolans religiösa och moraliska uppfostran.

Första villkoret för att kristendomen skall kunna uppnå det med densamma avsedda resultatet är, att lärjungarna med verklig glädje gå till dessa lektioner, således få ett levande intresse för vad som då meddelas. Detta är ju ett önskemål, som uppställs även för alla andra ämnen, men för intet torde det vara viktigare än för kristendomsundervisningen, så länge med denna avses något annat och mera än ett objektivt meddelande av kunskap. Det är helt enkelt ett ofrånkomligt krav, om läraren skall nå fram till att hos lärjungen utveckla ett religiöst sinnelag.

Även ämnets mest intresserade målsmän måste erkänna, att ett sådant sinnelag *inte* kan åstadkommas genom än så samvetsgrant inlärande av skolläxor. I *detta* ämne kan man komma till den kunskap, som är nödvändig för ett fruktbart tillägnande av de djupast liggande sanningarna, endast genom fullt frivilligt arbete, och varje tvång och tryck kan här åstadkomma obotlig eller åtminstone svårbotlig skada. En vanlig uppfattning även bland svenska kyrkans prästerskap är, att redan barnen måste »lära» de »heliga sanningarna» — även om de på sin utvecklingsståndpunkt inte kunna ha någon riktig eller ens redig uppfattning av dem — emedan de sedan i livet, då de bättre förstå dem, ha ett gott stöd av vad som under barnåren säkert nötts in i deras minne. Man betänker då inte, att även om detta kan vara sant för *en* persons vidkommande, det samtidigt väl finnes tio, som tack vare denna pedagogiska princip få en väl stadgad avoghet mot att, sedan de väl slupit skolan, vidare syssla med dessa kunskapens frukter, som redan från första början befunnits så onjutbara. En betydligt säkrare väg vore väl ändå att låta kristendomstimmarna i barndoms-skolan bli rena uppbyggelsestimmar, skolans ljusaste minnen, som även sedan locka till ett djupare inträngande i de religiösa frågorna.

Men sådana timmar tåla inte läxläsning eller läxförhör, inte ens efter »en för barnens ståndpunkt avpassad kristen tros- och sedelära» i stället för den nuvarande katekesutvecklingen. En sådan »tros- och sedelära» skulle ändå inte kunna låta bli att syssla med de kristna grunddogmerna, således metafysiska spekulationer, som inte kunna undgå att åstadkomma en hopplös förvirring i barnasinnets uppfattning av de religiösa sanningarna.

Inlärandet av de för barnen fullkomligt meningslösa åskådningarna om treenigheten, sakramenten och annat, som ligger högt över deras nivå, men som de måste tillägna sig som en läpparnas bekännelse, finner inte ens stöd i den vanliga frasen, varmed man försvarar så mycket ofog på detta område: att »de äro avpassade efter barnens uppfattningsförmåga». De bidraga emellertid tillika med den sålunda »avpassade» uppfattningen i andra stycken (t. ex. framställningen av den mosaiska skapelse läran) att avtrubba barnens religiösa intresse för fortsatt sökande genom ett för tidigt avslutande i fast formulerade för dem obegripliga sanningar. Bekännelsen blir på så sätt inte bara en vana utan en slentrian, som i många för att inte säga de flesta fall stänger vägen för personliga religiösa erfarenheter genom att ständigt hänvisa på dessa mycket ofullständigt förstådda, genom traditionen bevarade formuleringar i längesen förflutna tiders uttryckssätt. Naturligtvis kan det aldrig undvikas, att barnen i sina religiösa föreställningar inlägga en god del materialism — det är på deras standpunkt en nödvändig förutsättning för att de skola få *någon* uppfattning av dem — men att fastlåsa dessa föreställningar i en dogmatisk form medför ovillkorligen i allt för många fall en rätt så grov materialistisk uppfattning av de religiösa värdena hela livet igenom. Och det inte bara i fråga om t. ex. de religiösa belöningarna och straffen utan även i fråga om själva guds-begreppet och den gudomliga uppenbarelsen. Då man så tar i betraktande den stora mängd, som inte heller utanför kristendoms läxorna får några som helst religiösa intressen, är det resultat, som framlägges i Wærns ovan citerade ord, knappt att förvåna sig över från kristlig synpunkt.

Alla de här påtalade svagheter i kristendomsundervisningen skulle i hög grad avhjälpas, om denna inskränktes till bibelläsning ett par, tre timmar i veckan. Om dessa timmar skulle ge den djupa glädje med åtföljande intresse, som de i bästa fall skulle kunna skänka, ställa de stora fordringar både på läraren och på barnens mottaglighet. Därför få de inte vara så många i veckan, att fara uppstår för trötthet och liknöjdhet. Alla kristna äro ju, åtminstone i teorien, överens om att Jesu personlighet i evangelierna framträder i en sådan sanning och kraft, att ingen oförvillad människa kan undgå att gripas av den, och att den kristna livsåskådningen just här framställes i en även för den enfaldige fullt påtaglig och tillfredsställande form. Om barnens lärare vid bibelläsningen avhålla sig från att ingå på teologiska meningsskiljaktigheter och i fria samtal med barnen över den lästa texten hjälpa dem till rätta med de rent mänskliga problem, som i så rikt

mått behandlas, vinnes därigenom i första hand, att de få en god både religiös och moralisk grund att bygga sin livsuppfattning på. Och denna grund borde från kristlig synpunkt bli säkrare, genom att folket redan från barndomen vänjes att med kärlek och intresse gå till bibeln direkt och fördjupa sig i den, än genom låt vara aldrig så trägna mänskliga utläggningar och funderingar över bibelns mening.

Men dessutom vunnos också något annat, även det synnerligen värdefullt. Alla de, som klaga över samvetstvånget med den nuvarande kristendomsundervisningen, skulle i stort sett bli tillfredsställda. Då hela kristendomsundervisningen bestode i läsning av evangelierna och den uppbyggelse, som kunde hämtas ur dem och samtal över dem, skulle de, som älska kalla sig »bibeltroende» ej längre ha något att beklaga sig över. »Fritänkarna» ha nog inte heller så mycket att anmärka mot bibelläsning i skolorna, endast det dogmatiska framställningssättet undvikes. Naturligtvis finnes det många föräldrar, som fordra, att deras barn skola få undervisning inte bara genom bibeln, utan även i vad som för dem är »den rätta läran». Men de ha ju konfirmationsskolan att sända sina barn till omedelbart efter folkskolekursens inhämtande, om de äro statskyrkliga, sina söndagsskolor, om de äro frikyrkliga. Statskyrkans medlemmar kunna också genom en sådan reform få tillfälle att låta sina barn i konfirmationsskolan inhämta trosläran i dennas dogmatiska formulering av prästman, som helt delar deras uppfattning, utan att barnens uppfattning förut kunnat bli i någon mån avvikande genom folkskollärarens möjligen olikartade framställning. En gammal, uppsplitande tvistefråga i vårt skolväsen skulle om inte bli fullständigt löst, dock föras betydligt närmare sin lösning, åtminstone för folkskolans vidkommande.

Vad gamla testamentet beträffar kunde ju valda delar därav, så långt de äro nödvändiga för uppfattningen av evangelierna, sammanföras i en läsebok (ej läxbok) att under lärarens ledning läsas i klassen vid sidan om evangelierna.

*

*

*

Folkundervisningskommittén har i sitt betänkande angående folkskolan delvis följt samma linje, som här ovan antytts. Den har beaktat bibelläsningens betydelse och därför avskaffat bibliska historien som lärobok. Att kommittén i särskilda textböcker sammanfört de delar av bibeln, som böra läsas, medför nog vissa fördelar, ehuru denna anordning kan medföra fara för bibelläsningens neddragande till ett

vanligt läxämne. Vidare har kommittén inskränkt katekesundervisningen till de två sista skolåren samt velat förbjuda utanläsning av katekesutvecklingen.

Med dessa otvivelaktiga förbättringar i kristendomsundervisningens metodik kvarstår dock i stort sett alla de gamla olägenheterna, om kommitténs förslag genomföres. Samvetsfriheten blir fortfarande lika svårt kränkt, och katekesen blir inte begripligare för barnen genom att behandlas på en bråkdel av den tid, som förut ansetts nödvändig. Den dogmatiska sammanfattning katekesundervisningen avser går vida över ett barns horisont. Kommittén erkänner själv oförbehållsamt, att detta gäller för 11-åringarna (folkskolans tredje klass), varför den egentligen önskat kunna vänta med katekesundervisningen till folkskolans högsta klass. Det är tydligt, att kommittén gjort sig skyldig till en halvhet, då den inte tagit steget fullt ut och alldeles befriat folkskolan från katekesundervisningen. Riksdagen har därför så mycket större skäl att påkalla denna åtgärd. Även den, som håller före, att det från vissa pedagogiska synpunkter kunde vara lämpligt att söka få det bibliska läroinnehållet begreppsmässigt sammanfattat i en skolbok för barnen, måste erkänna, att en sådan — fränsett de så gott som oövervinneliga svårigheterna att finna ett för barnens nivå tilltalande och förståeligt uttryckssätt — dock alltid skulle röna motsägelse och motstånd från religiöst oliktankande. Samvetstvänet skulle kännas lika olidligt som förr — låt vara av andra grupper, om en modärnare teologisk åskådning finge vara bestämmande vid utarbetandet av en ny lärobok av detta slag. Och slutresultatet av ett fortsatt motstånd mot ett fortsatt samvetstväng i form av inlärandet av dogmatiska lärosatser kan i så fall ej bli mer än ett — kristendomens avlägsnande som ämne på folkskolans läsplan.

*

*

*

Borttagandet av katekes- och läxplugg i kristendomsundervisningen skulle dessutom kunna föra med sig ännu en stor fördel. Tid kan vinnas, så att det verkligen går för sig att uppfylla folkundervisningskommitténs önskan, att enkla berättelser om några av de största kristna personligheterna från olika tider må ingå i undervisningen. Av allra största betydelse är, att dessa kunde ställas i sitt rätta sammanhang genom att plats beredes på läsordningen för en framställning av de största personligheterna och de viktigaste händelserna i allmänna histo-

rien. Det är här inte fråga om en fullständig sammanhängande lärokurs i allmänna historien som ett fristående ämne utan endast om en utsikt över de viktigaste världshändelserna och de största personligheterna i anknytning till den svensk-historiska kursen, möjliggjord genom ett något ökat timantal för historien i folkskolans båda högsta klasser. Att även kristendomsundervisningen härigenom skulle vinna i värde är tydligt; barnen finge ju härigenom något klarare uppfattning av den betydelse de religiösa rörelserna haft i världsutvecklingen. Den betydelse någon i folkskolan vunnen kännedom om allmänna historien skulle ha för vårt folks historiska intresse och bildning kan inte överskattas.

Det kanske allra bästa är, att denna utvidgning av den historiska kursen kan göras utan ökning av skolans sammanlagda timantal, sådant det föreslagits av folkundervisningskommittén. Denna har föreslagit tre timmars kristendomsundervisning i folkskolans första och andra klass (tredje och fjärde skolåret), fyra timmar i tredje och fjärde klasserna. De fyra av *folkskolans* lärare, som sitta i kommittén och således där måste anses representera erfarenheten och sakkunskapen, förklara emellertid enstämmigt, att tre timmar gott räcka till även i de båda högsta klasserna, t. o. m. för den av kommittén föreslagna kursen. Således räcka de ännu mycket bättre till, om katekesundervisningen och läxläsningen i kristendom avskaffades.

Därigenom kunde således vinnas:

1) en för barnasinnets tilltalande och mera fattbar kristendomsundervisning;

2) avskaffandet av samvetstvånget för folkskolans barn och deras föräldrar;

3) tillfälle att meddela folkskolans barn en ojämförligt mycket bättre historisk kunskap, vilket också finge betydelse för deras uppfattning om det religiösa livets insats i kulturutvecklingen.

På grund av vad som sålunda anförts, hemställer jag,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbeta sådana bestämmelser i den nya normalplanen för folkskolan, att undervisningen i kristendom måtte komma att helt grunda sig på läsning av bibeln eller i särskilda läseböcker sammanförda bibeltexter utan användande av dogmatiska utläggningar i form av läro- och läxböcker, samt

att den härigenom från kristendomsundervisningen inbesparade tiden på folkskolans läsplan användes till utökande av den historiska kursen i folkskolan på sätt som i motiveringen antytts.

Stockholm den 3 februari 1915.

Axel Sterne.
